

ALİ KUŞÇU DÖNEMİNDE BURSA MEDRESELERİ

Mefail HIZLI*

Giriş

15 ve 16. asırlar, genelde Osmanlı medeniyetinin en parlak devri olduğu kadar, ilim ve fikir hayatının da en yüksek seviyede bulunduğu bir dönem olarak kabul edilir. Bunun bir önceki basamağını ise kuruluş sürecinde bu alanda yaşananlar oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti kuruluncaya kadar gerek Dânişmendliler, Artuklular, Saltuklular, Mengücekliler ve Anadolu Selçukluları, gerekse Beylikler devri ilim ve fikir hayatının iki besleyici kaynağından birisi Mâverâünnehir, Harezm ve Horasan; ikincisi ise Irak, Suriye, Mısır ve Hicaz olmuştur. Daha sonraları Anadolu'nun ilim ve fikir hayatını canlandıran birçok ilim adamı, tahsillerini bu merkezlerde tamamladıktan sonra Anadolu'ya dönerek tedris ve telif faaliyetlerine başlamışlardır.

Osmanlı Devleti, bu süreçte teşekkül edip gelişen bir ilim ve fikir ortamının vârisi durumuna gelmiştir. 15. yüzyıla kadar verimli bir gelişme devresi geçiren Osmanlı ilim ve fikir hayatı, İstanbul'un fethinden sonra burasının Fatih tarafından devletin ilim ve kültür merkezi haline getirilmesiyle daha da canlanmıştır¹.

15. yüzyılın hemen öncesinde Anadolu'ya göre daha üstün bir durumda olan Orta Asya'daki ilim müesseseleri sebebiyle Müslüman ilim adamları alanlarında uzmanlaşabilmek için Mısır ve Suriye'nin yanında Horasan ve

---

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0314

¹ Ahmet Yaşar Ocak, "İbn Kemal'in Yaşadığı XV ve XVI. Asırlar Türkiye'si'nde İlim ve Fikir Hayatı", *Şeyhülislam İbn Kemal Sempozyumu, Tebliğler ve Tartışmalar* (Tokat 26-29 Haziran 1985), Ankara: TDV Yayınları, 1986, 31-32.

Mâverâünnehr bölgesine gitmeleri gösterilebilir. Uzunçarşılı, Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki bu ulema hareketliliğini şöyle yorumlamaktadır: “14. yüzyılla 15. yüzyılda kültür itibariyle İran, Mâverâünnehr, Suriye ve Kahire Anadolu'dan üstün idi: fakat bu tefevvuk 15. yüzyılın son yarısından itibaren yavaş yavaş azalmakta buna mukabil İstanbul birinci dereceyi almak için namzed bulunmakta idi. Çünkü gerek hârice gidip ihtisas yaparak gelenler ve gerek muhtelif sebepler dolayısıyla Osmanlı memleketine hicret eden âlimler sayesinde Türkiye'deki ilim cereyanları birdenbire yükselmiştir.”²

Kısacası Osmanlıların tarih sahnesine çıktığı dönemde yıldızı parlayan İslâm dünyasının müspet ilimlerdeki merkezlerinden biri de Semerkant olmuştur. Bu ilim şehri Ali Kuşçu'nun da hayatının önemli bir bölümünün geçtiği bir merkez idi.

Ali Kuşçu ve Dönemi

Doğum yeri ve tarihi tam olarak bilinmemekle beraber XV. yüzyıl başlarında Semerkant'ta dünyaya geldiği tahmin edilen Ali Kuşçu'nun asıl adı Alâeddin Ali'dir. Matematik ve astronomi alanındaki temel bilgileri Semerkant'ta Uluğ Bey, Kadızâde-i Rûmî ve Gıyâseddin Cemşîd el-Kâşî'den aldı. Uluğ Bey'in öldürülmesinden (1449) sonra Kuşçu, Timurluların sarayından ayrılarak hac maksadıyla Mekke'ye giderken Tebriz'e uğradı. Burada Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'dan büyük ilgi gördü ve elçilik göreviyle Fatih Sultan Mehmed katına gönderildi. İlmine hayran olan Fatih'in ısrarı üzerine elçilik görevini tamamladıktan sonra İstanbul'a döndü ve yol boyunca büyük törenlerle karşılandı. Fatih 1473'te Uzun Hasan üzerine yaptığı sefere birlikte götürdüğü Ali Kuşçu'yu dönüşte Ayasofya Medresesi'ne müderris tayin etti. Bu tayin İstanbul'da astronomi ve matematik alanındaki çalışmalara canlılık getirmiş, hatta Kuşçu'nun derslerini ilim adamları dahi takip etmişlerdir.

Ali Kuşçu'nun Fatih zamanında Molla Hüsrev'le birlikte Semâniye medreselerinin programını düzenlemeye memur edildiği de rivayet edilmektedir. Ali Kuşçu 5 Şaban 879'da (15 Aralık 1474) İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüp Sultan Türbesi civarına defnedilmiştir. Yetiştirdiği talebeler arasında torunu Mîrim Çelebi ile Molla Lutfî meşhurdur³.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: TTK Yay., 4. Basım, 1982, 1/521.

³ Cengiz Aydın, “Ali Kuşçu”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay., 1989, 2:408-410. Ali Kuşçu hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz. Mehmed Mecdî, *Hadâik 'ş-Şakâik*,

Ali Kuşçu'nun Hocası Musa b. Mahmud (Kadızâde-i Rûmî)

Babası “Koca Efendi” diye anılan Bursa kadısı Mahmud’un oğludur. Bursa’da 738/1377’de doğan Kadızâde-i Rûmî’nin asıl adı Musa’dır. Bursa’da ilk tahsilini tamamlayıp Horasan ve Maverâünnehir âlimlerinden ilim öğrenmeye gitmiştir. Astronomi ve matematikte büyük dehâ olan Kadızâde, pek çok eser vermiştir. Mahmud b. Ömer Çağminî’nin (öl. 618/1271) “el-Mûlahhas” adlı eserine yazdığı şerh, iki asır Osmanlı medreselerinde okunmuştur. Semerkantlı meşhur âlim Uluğ Bey (öl. 853/1449), Alâeddin Ali Kuşçu (öl. 879/1474) ve Şeyh Bedreddin Mahmud (öl. 823/1420) gibi kişilere hocalık yapmış olan Kadızâde, büyük bir astronom olmasına rağmen, devrinde oldukça rağbet gören astroloji ilmine önem vermemiştir. Semerkant’ta belagat âlimi Seyyid Şerif Cürçânî’nin talebesi olmuş ve burada 815/1412-13’te vefat etmiştir⁴.

İslam medeniyet tarihine damga vuran Semerkant şehrinde kurulan rasathane gerçekten de Müslümanlar tarafından kurulan rasathaneler arasında büyüklük bakımından ikinci sırada yer alıyordu. Buradaki çalışmalar bir matematik astronomi ekolünün oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Çünkü İslâm dünyasının farklı bölgelerinden birçok astronomi ve matematik âliminin buraya geldiği bilinmektedir. İlk dönemlerde Uluğ Bey’in özel hocası olarak da görev yapan Kadızâde-i Rûmî’nin, Gıyâseddin Cemşid el-Kâşî’nin bu rasathanenin kurulduğu günlerde burada olduğu bilinmektedir. İslâm dünyasının genel olarak üstün ilmî çalışmalarıyla tanıdığı birçok isim bu şehre gelerek güçlü bir gelenek oluşmasına katkı

İstanbul: Dâru’t-Tıbâati’l-Âmire, 1269, 180-184; Abdülhak Adnan (Adıvar), “Ali Kuşçu”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yay., 1978, 1/321-323; W.W. Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, çev. Akdes Nimet Kurat, İstanbul: Evkaf Matbaası, 1930, 110; A. Süheyl Ünver, *Türk Pozitif İlimleri Tarihinden Bir Bahis Ali Kuşçu Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Kenan Matbaası, 1948, 15; Ahmet Kankal, “Ali Kuşçu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 36/1-2 (1993), 103-118.

⁴ Mefail Hızlı, “Osmanlılarda İlk Medreseler, İlk Müderrisler”, *Milli Kültür* 88 (Eylül 1991), 30. Kadızâde-i Rumî hakkında ayrıca bkz. Mecdî, *Hadâiku’ş-Şakâik*, 38; A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, 14; M. Tayyib Gökbilgin, “Bursa’da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında”, *Necatî Lugal Armağanı*, Ankara: TTK Yay., 1968, 266; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul: İrfan Matbaası, 1976, 16; Mustafa L. Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul; İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., 1984, 21.

sağlamışlardır⁵.

Semerkant'ta Uluğ Bey'in en büyük hocalarından birisi olan Kadızâde Rûmî, Rum diyarı olarak bilinen Anadolu'dan Semerkant'a gitmesi, aynı zamanda Anadolu'dan başlayan yolun tekrar Anadolu'ya dönmesi anlamına gelmektedir. Yaklaşık yüz yıllık bir süreci kapsayan bu etkileşimin silsilesi Kadızâde Rûmî, Uluğ Bey, Ali Kuşçu ve Fethullah Şirvanî'den oluşmaktadır. Bu silsilenin son iki üyesi olan Ali Kuşçu ve Fethullah Şirvanî, Semerkant okulunun Anadolu'daki en güçlü temsilcileridir. Semerkant astronomi okulunun belki de en önemli etki alanı Osmanlı Devleti, bu ilim adamları sayesinde Anadolu olmuştur. Bu ikilinin matematik astronomi alanında yürüttüğü çalışmalar 15. yüzyıla damga vurduğu gibi bir sonraki yüzyılda Osmanlı'da ortaya çıkan ilmî çalışmaların da ilk tohumlarını teşkil etmektedir⁶.

Kuruluş Döneminde Osmanlı Medrese Düzeni

Medreseleri Selçuklulardan devralan Osmanlılar, mimari ve teşkilat yapısı bakımından son derece önemli gelişmeler kaydetmişlerdir. Bağlı buldukları vakıfların destekleriyle hizmetlerini sürdürebilen medreseler, fizikî bakımdan eğitim-öğretime en elverişli şekilde inşâ edilmekteydi.

Medrese ve mektep yaptırmayı ibadet telakki eden Osmanlılar, medreselerin dersanelerini kible tarafına bakacak şekilde inşa etmeye özen gösteriyorlardı. Sayıları 5-22 arasında değişen medrese odalarında öğrenciler, 19. asır sonlarına kadar, tek başlarına kalıyorlardı. Oda sayısına paralel öğrenci mevcudu barındıran medreselerde, öğrencilerin derslerini tekrar ettiren ve bir sonraki dersi hazırlamakla görevli müdler de kalabiliyordu.

Her öğrenciye, burs dışında ücretsiz olarak günde iki öğün de yemek verilmekteydi. Bu öğünlerde et yemeği çıkmasına oldukça itina gösterilmekteydi. Öğrencilere vakıflarca sağlanan imkânlardan biri de derslerin medrese dışında yapılması durumunda “yaylâkiye”, buna ilâveten “bahâriye” ve “nehâriye” adlarıyla ek tahsisatların konulmasıydı.

⁵ Yavuz Selim Göl, “Osmanlı'da Astronomi İlminin Yayılmasında Semerkant Ekolünün Rolü”, *Uluslararası Orta Asya'dan Anadolu'ya İslâmî İlimler Sempozyumu Bildirileri Kitabı* ed. M. Şimşek, A. Kariiev, Y. Koçyiğit, Karabük, 2021, 554.

⁶ Salim Aydüz, “Osmanlı Astronomi Müesseseleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2/4 (Eylül 2004), 411-454.

İcâzetini alan bir talebe, şayet müderrisinin dikkatini çekecek performans sergilemişse “muîd” olarak tayin olunur, belli bir süre muîdlik yaptıktan sonra yine müderrisin referansı ile kendisine bir medrese verilirdi. Medreseye tayinlerinde müderrislere berat verilirdi. Sağlanan bütün bu imkânlar, öğrencilerin geçinme, barınma vb. sıkıntılarını asgariye indirerek çalışma şartlarını en üst seviyeye çıkarmayı amaçlıyordu.

İlk dönem medreseleri “yirmili”, “otuzlu”, “kırklı”, “hariç”, “dahil” şeklinde derecelerle anılıyordu. Bunlar, bir bakıma ders veren müderrislerin aldıkları günlük ücretleri gösteriyordu. Yirmi akçeyle başlayan müderris yevmiyeleri, altmış ve hatta bazı özel durumlarda daha da yükseğe çıkabiliyordu. En düşük yevmiyeli bir medresede görev alan bir müderrisin maaşı, herhangi bir mescidde görev yapan imamın 4-5 katına eşitti. Aldıkları ücrete ek olarak her gün verilen yemek ve sağlanan lojman imkânı, müderrislerin eğitim-öğretimde performanslarının en üst düzeye çıkmasını sağlıyordu.

Osmanlılarda ilk devirlerde medreselerde derecelerine göre çeşitli zamanlarda değişik dersler okutulmuştur. Ancak bu derslerin hangileri olduğu hakkında kesin bilgimiz yoktur. Bununla birlikte, İslâm coğrafyasının diğer medreselerinde okutulmakta veya okutulmuş olan fıkıh, hadis, tefsir, fıkıh usulü tarzındaki dersler (naklî ilimler) ile mantık, kelâm, belâgat, lügat, nahiv, hendese, hesap, hey’et ve felsefe gibi derslerin (aklî ilimler) Osmanlı medreselerinde de verilmekte olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Gerçekten de bu dönemde müderris konumuna gelmiş kişiler aklî ve naklî ilimleri büyük ölçüde okutabilecek durumda yetişiyorlardı.

Medreselerde dersler genelde Türkçe verilmekle beraber çoğunlukla dinî ve Arapça yazılmış eserleri anlama yönünden bu dil üzerinde ciddiyetle duruluyordu. Medrese hocalarının ve talebelerinin Arapçayı iyice öğrendikleri konusunda şüphe yoktur.

İlk devir Osmanlı medreselerinde, Selçuklularda olduğu gibi Hanefî fikhî üzerinde ders verilirdi. Osmanlı medreselerinde baştan itibaren müderrisler hep maaşlı idi. Maaş yanında müderrislere, onların yardımcıları ve asistanları durumundaki “muîd”lere ve öğrencilere de yiyecek yardımında bulunulurdu. Müderrislere ayrıca yapılan yan ödenekler senelik

veya mevsimlik olarak veriliyor ve genellikle “luhûmiye”, “bahâriye”, “yaylâkiye” ve “taâmiye” adlarıyla anılıyordu⁷.

Ali Kuşçu Döneminde Osmanlı Medrese Düzeni

Osmanlı Devleti sınırları içindeki medreselerin hiyerarşisi, Fatih Sultan Mehmed tarafından kurulan Sahn-ı Semân ile birlikte yeniden düzenlendi. Medreseler genelde -Enderun mektebi hariç tutulacak olursa- giderek yükselen hiyerarşik bir yapıya sahipti. Buna göre, en alt seviyede kelâm alanıyla ilgili Hâşiye-i Tecrîd adlı kitabın okutulduğu *Tecrîd medreseleri* bulunmakta idi.

İkinci sırada belâgata dair Miftâh adlı eserin okutulması nedeniyle bu adı alan medreseler vardı. *Miftâh medreselerinden* sonra Kırklı medreseler geliyordu. *Kırklı medreselerin* üzerinde ise *Hariç Ellili medreseler* yer almaktaydı. Hariç medreseleri, umumiyetle Osmanlılardan önceki Müslüman devlet yöneticileri, yani hükümdarlar, onların oğulları, kızları veya devlet erkânı tarafından yapılmışlardı. Osmanlı döneminde devlet adamları tarafından yaptırılan medreseler de daha ziyade bu kategoriye dâhil edilmişti.

Hariç Ellili medreselerin hemen üstünde *Dâhil Ellili medreseler* bulunuyordu. Bunlar Osmanlı padişahlarıyla şehzadeler, valide sultanlar, hanım sultanlar ve padişah kızları tarafından yaptırılmışlardı. 16. yüzyıldan sonra, devlet erkânı tarafından yaptırılan birçok medrese de Dâhil statüsünü kazanacaktır. Her iki medrese arasındaki fark, ‘itibarî’ idi. Zira ulema nezdinde hükümdarlar tarafından yaptırılan medreselerde ders vermek bir imtiyaz ve itibar göstergesiydi. Ayrıca bu medreseler, ilmiye tarîki içinde eğitim yolunun sonunu belirliyorlardı. Zira buralardan kadılıklara geçilmekteydi. Fatih külliyesi içinde statüsü en yüksek olan medreseler ise *Sahn-ı Semân medreseleri* idi⁸.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Mefail Hızlı, *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*, Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2012, 25-41, 57-110, 129-157.

⁸ Hızlı, *Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*, 41-42.

Ali Kuşçu Döneminde Bursa Medreseleri

Ali Kuşçu'nun Anadolu'da bulunduğu yıllarda Bursa, yüzlerce talebenin öğrenim gördüğü 30 medreseye sahip idi. Kuruluşundan itibaren her padişah ve devlet adamları, özellikle Bursa merkezinde medreseler inşa etme konusunda adeta yarışmışlardır. Orhan Gazi döneminde (1326-1360) üç, II. Murad devrinde (1360-1389) iki, Yıldırım Bayezid döneminde (1389-1402) sekiz, Çelebi Mehmed devrinde (1413-1421) iki, II. Murad döneminde (1421-1451) dört ve Ali Kuşçu'nun İstanbul'a geldiği zaman olan Fatih Sultan Mehmed devrinde de (1451-1481) on bir olmak üzere toplam 30 medrese şehre kazandırılmıştır. Bu medreseler hakkında kronolojik olarak kısaca bilgi vermek istiyoruz:

1. Manastır Medresesi

Medrese, ikinci Osmanlı padişahı Orhan Gazi tarafından yaptırılmıştır. Orhan Gazi, Bursa'nın fethini (1326) müteakip, süratle imar faaliyetlerine başlamış, bu arada kurduğu birçok sosyo-kültürel müesseseye iki medreseyi de ekleyerek şehrin ilim ve kültür hayatına canlılık kazandırmıştır. Medreselerin ilkinin Hisar'da, diğerini ise şimdiki Orhan Camii'nin yanına inşa ettirmiştir. Hisar'daki medrese, Bursa'da kurulan ilk medresedir. Fetih sırasında mevcut olan Saint Elie adlı manastırın yanında inşa edilmesi sebebiyle "Manastır" adını alan medrese, kurucusuna nisbeten "Orhan Gazi Medresesi" olarak da bilinir. Medreseye 15. ve 16. yüzyıllarda "Manastır" denilmiş, 17. yüzyıldan itibaren de "Sultan Orhan" isminin daha çok tercih edilmiştir. Medresenin 1335 yılında kurulduğu kabul edilmektedir. Medrese Bursa'yı yerle bir eden 1855 depreminde yıkılmıştır. Nihayet II. Abdülhamid medresenin tamamlanması için emir çıkarmıştır. Medresenin 1890 yılında daha az sayıda yapılan odalarında 1906'da 38 talebe öğrenim görmekteydi. 1921'de ilkokula çevrilen medreseden günümüzde bir iz yoktur.

Medresede görev alan ünlü müderrisler arasında Molla Fenârî, Molla Yegân, Muslihuddin Mustafa (Kızıl Katır), Yusuf Bâlî b. Molla Yegân, Kutbeddin Mehmed b. Kadızâde-i Rûmî, Sinâneddin Yusuf b. Ali el-Yegânî, İsrâfilzâde Fahreddin Efendi, Ehlice Muhyiddin Efendi ve Pîrî Reis de vardı.

2. Hisar Dışındaki Orhan Gazi Medresesi

Orhan Gazi'nin, Hisar'daki Manastır Medresesi dışında, bir de şehir içinde yaptırdığı cami ve imaretin hemen yanında var olduğu bildirilen bir medresesi vardı. Orhan Gazi, o dönemde ıssız kabul edilen bir yere, şehri doğuya doğru genişletme amacıyla medrese, zaviye, misafirhane ve imarethaneden oluşan bir külliye yaptırdı. Medresenin yeri Orhan Camii ile Belediye binası arasındaki sokağın üst sol köşesinde idi. Medresenin de içinde bulunduğu külliye 1339-1340'da yapılmıştır. 1895'te mamur olan medreseden bugüne bir iz ulaşmamıştır.

3. Lala Şahin Paşa Medresesi

Orhan Gazi ve I. Murad'ın komutanlarından Lala Şahin Paşa yaptırmıştır. I. Murad'ın padişahın tahta geçişinden sonra Rumeli Beylerbeyi olarak göreve getirilmiş, Edirne ve Filibe'yi fethettikten sonra vezirlik payesine yükseltilmiştir. Vefat tarihi 1385 olup Mustafakemalpaşa'da medfundur.

Osmanlı tarihinde ilk kez "Paşa" unvanı aldığı kabul edilen Şahin Paşa, Bursa'daki medresesini alınan harp ganimetleriyle yaptırmıştı. Aynı zamanda hanedan dışından biri tarafından Bursa'da inşa edilenlerin ilki olma özelliğini de taşıyan medrese, Tophane'den Pınarbaşı Mezarlığı'na doğru giden Kavaklı Caddesi ile Ortapazar Caddesi'nin kesiştiği noktada bulunmaktadır. Şimdi çocuklara yönelik Hisar Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Medreseye "Şahin Lala", "Sırçalıye" ve "Arabiye" adları da verilmiştir. Medresenin, dershane ile birlikte sekiz odası, tuvaletleri ve bir çamaşırhanesi bulunuyordu.

4. Hudâvendigâr Medresesi

Üçüncü Osmanlı padişahı I. Murad tarafından yaptırılmıştır. I. Murad, Kaplıca'daki medresesini, daha önce örneği görülmeyen bir tarzda, caminin üst katında yaptırmıştır. Ayrıca caminin yanındaki imaret, misafirhane ve caminin karşısında yaptırdığı mektep ile külliyesini tamamlamış ve babasının doğuya doğru kaydıracağı şehri, batı tarafa doğru genişletmeyi amaçlamıştır.

Medrese, 1364 yılında kazanılan Sırp Sındığı zaferinden sonra ele geçen ganimetle yapılmıştır. Medrese, iki büyük dershane ile 16 odadan müteşekkildir. Camiye girişte, sağ ve sol tarafta bulunan yüksekçe ve biraz da genişçe olan odalar mahkeme duruşmalarının yapıldığı salon olarak da

kullanılmaktaydı. Medresede görev alan müderrisler arasında Şeyhulislâm Zenbilli Ali Efendi, Molla Gürânî ve Molla Lutfî de vardı.

5. Eseye Medresesi

Medreseyi, Hacı İvaz b. Hacı Bekir b. Hacı Arslan yaptırmıştır. Ulucami musallâlarına oldukça yakın bulunan mezar taşına göre, ölüm tarihi 1439'dur. Medresenin yeri, Ulucami'nin güneydoğu kısmında, cenaze namazlarının kılındığı bölgede idi. Bu sebeple "Musallâ" adını alan medreseye, vakfiyesinde "Eseye" adı verilmiştir. Medreseye ayrıca, babasına nispetle, Arslaniye, Arslanoğlu ve Arslanzâde de denilmiştir. Hacı İvaz Bey, yaptırdığı on iki odalı medresesinde müderrise günde 10, talebelerden beşine de 5 akçe olmak üzere her gün 15 akçe vermiştir. Kâgir olarak inşa edilen medrese, zaman içinde rutubetin neden olduğu hasarlar yüzünden pek çok kez tamir edilmiştir. Medreseden günümüze hiçbir iz ulaşmamıştır. Medrese vakfının mütevelliliğini yürütenler arasında Safiye Hanım ve Siitî Hatun adında kadınlar da vardı.

6. Ali Paşa Medresesi

Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'nın oğlu Ali Paşa, I. Murad döneminde 1368'de kazasker, 1386'da ise babasının ölümü üzerine vezir-i azamlık görevine getirilmiştir. Yıldırım Bayezid devrinde de aynı görevi uzun süre devam ettiren Ali Paşa, Edirne'de 1407'de vefat etmiş, cenazesi İznik'e nakledilerek babasının türbesine gömülmüştür. Ali Paşa'nın Bursa'da cami, medrese ve imareti, kendi adını taşıyan semtte olup bunlardan sadece cami ayakta kalabilmiştir. Medresenin yeri, caminin ön tarafında, günümüzde bulunmayan ünlü Ali Paşa çınarının olduğu meydanın batısındaydı. Ali Paşa'nın Bursa'daki yapıları için kaleme alınan vakfiyesi 1394 tarihini taşımakta ise de burada medreseden söz edilmemektedir.

7. Molla Fenârî Medresesi

Molla Fenârî, Yıldırım Bayezid devri ilim adamlarından olup Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhulislâmı kabul edilmektedir. Asıl adı Şemseddin Mehmed b. Hamza Fenârî'dir. İlk Osmanlı medreselerinden Manastır'da görev almış ve iki kez de Bursa kadısı olmuştur. Molla Fenârî, 1432 yıllarına kadar Osmanlı Devleti'nde en büyük otorite olarak tanınıyordu. Âlim ve mutasavvıf olduğu kadar pek çok eser de kaleme alan Fenârî, bir

ara Yıldırım Bayezid ile aralarında çıkan bir meseleden dolayı Bursa'yı terketmiş ve Karamanoğulları bölgesine gitmişti. Daha sonra Yıldırım'ın pişman olması üzerine, ülkesine tekrar dönmüş ve eski görevine yeniden başlamıştır. Yüzden fazla eseri bulunan Molla Fenârî, 1431'de Bursa'da öldüğü zaman geride on bin ciltlik bir kitap koleksiyonu bırakmıştır.

Molla Fenârî'nin Bursa'daki medresesi dışında Kudüs'te de bir medresesi vardı. 1430 tarihli Bursa'daki medresesinin vakfiyesine göre, medrese Pınarbaşı'nda bulunmaktaydı. Medresenin ve camiin bulunduğu bölge, günümüzde, kurucusunun kendi adıyla, Molla Fenârî Mahallesi olarak bilinmektedir. Medresede 1906 yılında 35 öğrenci öğrenim görmekteydi.

8. Molla Yegân Medresesi

Yıldırım Bayezid devri ileri gelenlerinden Kara Eyne Bey tarafından yaptırılmıştır. Aynı dönemde, kendi adını taşıyan bir medrese inşa eden ikinci bir Eyne Bey daha vardır ki kendisine Subaşı Eyne Bey denilmektedir. Molla Yegân Medresesinin kurucusu Kara Eyne Bey hakkında kaynaklarda maalesef bilgi bulunamamıştır. Kara Eyne Bey'in yaptırdığı, bir süre ders verdiği ve yıkılmaya yüz tutmuş medrese ile vakfa sahip çıktığı için, ikinci kurucusunun adıyla daha çok anılagelmiş ve Molla Yegân Medresesi adını almıştır. Asıl adı Mehmed bin Armağan bin Halil olan ve Aydın bölgesinde yaşayan Akçakoyunlu Türkmen cemaatine mensup Molla Yegân, Molla Fenârî ve çağındaki diğer ilim adamlarından ders görmüştür. Önce Bursa Manastır Medresesi müderrisi ve Molla Fenârî'den sonra da Bursa kadısı olmuş ve daha sonraları Yıldırım İmareti civarında bir mektep yaptırmıştır. 1436'da vefat etmiş ve bu mektebin haziresine gömülmüştür.

Molla Yegân Medresesi, Tatarlar caddesinden Yıldırım külliyesine çıkan cadde içinde ve sol tarafta idi. Medrese müderrisine 1639'da 60 akçe ödenmiş, 1645'te ise "mûsıla-i sahn" seviyesine yükselmişti. Medresenin 12 oda ve bir dershaneden oluşan kâgir bir yapısı vardı. Bugün medrese binası bazı tarihî, kültürel ve turistik amaçlı faaliyetler için kullanılmaktadır.

9. Subaşı Eyne Bey Medresesi

I. Murad'ın subaşısı ve Yıldırım Bayezid devrinin ünlü simalarından Eyne Bey yaptırmıştır. Eyne Bey Uluabad muharebesinde İsa Çelebi tarafından 1405'te öldürülmüştür. "Merdivenli Medrese" diye de ünlünen

bu yapı, Ulucami'den Maksem'e çıkan caddenin sağında, Tahtakale'ye giden sokak içindedir. Bugün medrese, Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. 1404'ten hemen önce inşa edilen medrese, Ulucami ile aynı dönemde yapılmıştır. Medrese, on iki bölümlü revak, dokuz oda ve bir dershaneden oluşmaktaydı. Medreseyi, diğer birçok Bursa medresesinden ayıran özelliği de kütüphaneye sahip olmasıydı. Ancak kütüphane, daha sonra Orhan Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Medrese, 1674'te vezir-i âzam Fâzıl Ahmed Paşa'nın amcaoğlu Hüseyin Ağa'nın tamir etmesi sebebiyle "Hüseyin Ağa" adını da almıştır.

10. Ferhâdiye Medresesi

Medrese, Yıldırım Bayezid'in önce hazinedârı, daha sonra da veziri olan Ferhad Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bursa'da vefat eden Ferhad Paşa, şeyhi Davud Dede için yaptırdığı türbede, onun yanında defnedilmiştir. Medresenin yeri, Yıldırım külliyesinin güneyinde bulunan İncirli Mahallesi'ndeki Selimzâde Camii'nin yakınında, Kara Davud ve İncirli caddeleri kavşağının bulunduğu bölgede idi. İncirli Caddesi'nin doğusundaki bu semte eskiden Karagüllü adı verilmesi sebebiyle, buradaki Ferhadiye Medresesi aynı isimle de anılmıştır. Mahkeme sicilleri, medreseye "Ferhad Ağa" ve "Ferhad Bey" adlarının da verildiğini göstermektedir. Günümüzde artık mevcut olmayan medrese, 1869'da ortadan kalkmıştır.

11. Yıldırım Medresesi

Dördüncü Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Dedesi Orhan Gazi'nin, şehri surlar dışına taşıma ve babası I. Murad'ın da batıya doğru genişletme gayretlerine Yıldırım Bayezid, şehrin doğusunda yaptırdığı cami, medrese, imaret, dârüşşifa ve misafirhaneden oluşan bir külliyeyle katıldı. Ayrıca şehir içinde yaptırdığı Ulucami ve hemen yanında Vâiziye Medresesi de vardı. Yıldırım Medresesi, camiin kuzeybatısındadır. 20 öğrenci odası ve bir büyük dershaneden oluşan medresenin en önemli özelliği, önu kapalı ilk Osmanlı medresesi oluşudur. Medrese 1953 yılında, Sağlık Bakanlığı ve Veremle Savaş Derneği tarafından restore edilerek Verem Dispanseri haline getirilmiştir.

Yıldırım Medresesi'nin ünlü müderrisleri arasında Şemseddin Ahmed (Karaca), Molla Gürânî, Seydî Ali Acemî, Molla Lutfî, Muslihuddin

Mustafa bin Halil, Şeyhulislâm Abdülkadir Şeyhî Efendi, Şeyhulislâm Hoca Sadeddin Efendi ve Şeyhulislâm Ebussuud Efendi de bulunuyordu.

12. Vâiziye Medresesi

Yıldırım Bayezid'in 1425 tarihli olan ve Ulucami ile Vâiziye Medresesi'ne tahsis edilen vakfiye suretinde, medrese Ulucami'nin batı kapısı karşısında tarif edilir. "Mahkeme Medresesi" de denilmekteydi. Medrese, başlangıçta 10 talebe odasına ve kâgirden büyük bir dershaneye sahipti. Üstü kubbeli olup kiremit örtülüydü. Medrese, günümüze kadar yangın ve depremlerden hayli zarar görmüştür. 1957'deki çarşı yangınından sonra, eski dershanesi hariç, diğer kısımları yeniden yapılmıştır. Yeni şekle göre, medresenin 21 odası ve bir de açık dershanesi bulunmaktadır. Günümüzde medresenin yerinde pek çok işyeri bulunmaktadır.

13. Yıldırım Dârüşşifası

Yıldırım Bayezid tarafından inşa edilen bu yapı Osmanlılarda ilk tıp fakültesi ve hastanesi kabul edilmektedir. Dârüşşifa, Yıldırım Camii'nin 250-300 m. doğusunda ve meyilli bir arazi üzerine bina edilmiştir. Dârüşşifa, medrese gibi 1400'den önce yapılmış olmalıdır. Vakfiyeye göre, kurulduğu ilk dönemlerde dârüşşifada, bir baştabip, iki tabip bulunuyordu. Ayrıca iki şerbetçi, iki eczacı, bir aşçı ve bir de ekmekçi mevcuttu. Öte yandan, dârüşşifada tıp eğitiminin verildiğini gösteren bazı belgeler vardır. Yıldırım Dârüşşifası'nda görev alan ilk tabip Hüsnü Efendi'dir. Uzun süre harap durumda iken 1997-2002 yıllarında aslına uygun olarak Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce yeniden onarılan bina, Göz Nurunu Koruma Vakfı tarafından "Yıldırım Göz Merkezi" adı altında hizmet vermektedir.

14. Sultaniye Medresesi

Beşinci Osmanlı hükümdarı Çelebi Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Yeşil Camii'nin güneybatısında ve yaklaşık 100 m. uzaklıkta bulunan medreseye, cami yanında yer alması sebebiyle "Yeşil" adı da verilmiştir. Sultaniye Medresesi'nin kurulmasıyla, İznik'te Orhan Gazi tarafından inşa edilen medrese ikinci dereceye düşmüştü. Medresenin kuruluşunun 1419'da tamamlandığı söylenebilir. Bugün Türk-İslâm Eserleri Müzesi olarak hizmet veren medrese binasında hâlen bir büyük dersane ile birlikte biri büyük, 13 oda ve bir de tuvalet bulunmaktadır.

Sultaniye Medresesi'nin öğrenci sayısı 13-15 arasında değişiyordu. Bu rakam 1884'de 26, 1906'da ise 70'e yükselmişti. 1608'de "sahn" derecesine yükselen medresede, Osmanlı ilim adamlarının önde gelenleri müderrislik yapmıştır. Bunlar arasında Mehmed Şah Fenârî, Hoca Zâde Muslihuddin Mustafa, Sinaneddin Yusuf Acemî, Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi, Buhârîzâde Ahmed bin Abdüllatif ve Kınalızâde Hasan Efendi sayılabilir.

15. Bayezid Paşa Medresesi

Medrese, Çelebi Sultan Mehmed ve II. Murad devri vezirlerinden Yahşi Bey'in oğlu ve Hamza Bey'in kardeşi Bayezid Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kardeşinin ve oğlu İsa Bey'in de Bursa'da birer medresesi vardır. Osmanlı kültür hayatında derin izler bırakan faaliyetleriyle tanınan ve özellikle Bursa'nın imarına çok çalışan bir aileye sahip olan Bayezid Paşa'nın, Bursa'da yaptırdığı medrese, Yeşil Camii ile Emirsultan Camii arasında kalan bölgenin tam ortasında, Hoca Taşkın Camii'nin karşısında, kendi adıyla anılan camiinin yanındaydı. Sultaniye Medresesi'nin küçük bir örneği olarak yapılmak istenen medrese, bir büyük dersane ve 11 odadan meydana gelmişti. 1934 yılından sonra harap olan medresenin arsası, sonraları satılarak yerine evler yapılmıştır. 1906'daki medrese talebe sayısı 30 olarak belirlenmişti.

16. Muradiye Medresesi

Bursa'da inşa edilen son selâtin medresesinin altıncı Osmanlı padişahı II. Murad yaptırmıştır. Bu medrese dışında, cami, imaret, zaviye, muvakkithane, hamam ve bir de misafirhane inşa ettiği bilinmektedir. Medrese, kendi adıyla anılan camiinin yaklaşık 40 m. batısındadır. 14 öğrenci odası ve büyük bir dersanesi bulunan medresenin kütüphanesi de vardı. Muradiye Medresesi, 1951 yılında restore edilerek yakın zamanlara kadar Verem Savaş Dispanseri ve Kanseri Erken Tanı Merkezi olarak kullanılmıştır. 2019 yılından bu yana ise Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesi olarak hizmet vermektedir. Bu medresede Kadızâde-i Rûmî'nin dışında Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi, Molla Lutfî, Velîyüddinzâde Ahmed Paşa, Şeyhülislâm Efdalzâde, Şeyhülislâm Abdülkadir bin Mahmud ve İsrâfilzâde Fahreddin Efendi de görev yapmıştır.

17. Hacı İvaz Paşa Medresesi

Medreseyi, Çelebi Mehmed ve II. Murad devri vezirlerinde Hacı İvaz Paşa yaptırmıştır. Yeşil Cami ile türbenin yapımına Çelebi Mehmed adına nezaret eden Hacı İvaz, Karamanoğlu tarafından tahrip edilen Orhan Camii ile diğer eserlerin tamir edilmesini sağlamıştı. 1428’de vefat ederek Pınarbaşı’nda Kuzgunluk tarafındaki aile kabristanına defnedildi. Hacı İvaz Paşa’nın medresesi, Ulucami’nin kuzeyinde olup sonraları yıkılmıştır. Medrese, derslane, iki küçük sofa ve talebenin kalabileceği 14 odadan müteşekkil idi.

18. İsa Bey Medresesi

Medreseyi, Çelebi Mehmed’in vezirlerinden, Bayezid Paşa’nın oğlu İsa Bey yaptırmıştır. Medrese, eski Ahmed Vefik Paşa Hastahanesi’nin yerinde, şimdiki Çekirge Devlet Hastanesi’nin karşısında idi. Medrese “Eski Saray” adıyla da tanınmaktaydı. 1436 yılına ait vakfiyeye göre, müderrise 10 akçe günlük verilmesi kararlaştırılmış, ancak bu yevmiyeler zamanla artmış ve meselâ 1611’de medrese müderrisine 50 akçe verilmiştir. Medresede 6 adet ahşap, 2 adet de kârgir olmak üzere 8 oda ve bir derslane bulunuyordu. Medresenin öğrenci sayısı 1884’te 13, 1906’da ise 23 idi. Günümüzde, medreseden hiçbir iz kalmamıştır.

19. Hasan Paşa Medresesi

Medrese, Alâaddin Ali Esved’in oğlu Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Dönemin ilim adamlarından ve özellikle Cemaledin Aksarâyî’den, Molla Fenârî ile birlikte ders okuyan Hasan Paşa, 1423’de 176 kazasker, sonra da vezir olmuştur. II. Murad devrinde vefat etmiş olan Hasan Paşa, Bursa’daki medresesine defnedilmiştir. Bursa’da bulunan medresesi İnönü Caddesi üzerinde Deveciler Mezarlığı’nın (şimdiki Demirtaşpaşa Endüstri Meslek Lisesi’nin bulunduğu yerin) karşısındaydı. Bu medrese halk arasında Akçeli Mektep adıyla tanınmaktaydı. Medreseden günümüzde hiçbir iz kalmamıştır. Hasan Paşa’nın Bursa’daki medresesinin “Kuzguniye” ve “Hasan Paşa-yı Atık” adıyla da bilinmekteydi.

20. *Molla Husrev Medresesi*

Medreseyi, Fatih devri şeyhulislâmlarından Molla Husrev adıyla şöhret bulan Mehmed b. Ferâmûz b. Ali yaptırmıştır. Dönemin önemli ilmî şahsiyetlerinden biri olan Molla Husrev, Fatih'in iltifat ve hürmetine mazhar olmuştur. 1472'de Bursa'ya gelerek kendi adıyla anılan bir medrese kurup ders vermeye başlamış, kısa süre sonra Fatih, onu İstanbul'a çağırıp şeyhulislâmlık görevine getirmiştir. 1481'de İstanbul'da vefat eden Molla Husrev'in cenazesi Bursa'ya getirilerek kendi medresesi civarında defnedilmiştir. Molla Husrev'in Bursa'da yaptırdığı medrese Zeyniler Camii'nin 70-80 m. güneyinde bulunuyordu. Medrese önceleri 10 odalı ve kubbeli olarak kârgirden yapılmış iken bir süre sonra yıkılmıştı. Bilâhare ahşap olarak inşa edilmiş, ancak bu kez de yanarak harap olmuştu. 1818'de Zeynelâbidin Efendi, medreseye 4 hücre ilâve ederek tekrar bina etmişti. Medreseden günümüzde hiçbir iz kalmamıştır.

21. *Hamza Bey Medresesi*

Medreseyi, Yahşi Bey'in oğlu ve Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey yaptırmıştır. Fatih'in onu Rumeli beylerbeyliğine atadığı, Osmanlıların yedinci kaptan-ı deryası olduğu ve 1453'te İstanbul'un fethedilmesi sırasında Türk gemilerinin kızaklarla Kasımpaşa'ya taşınmasına nezaret ettiği bilinmektedir. Bursa'da Muradiye semtinin batısındaki camiinin yanındaki türbede medfundur. Hamza Bey'in Bursa'daki medresesi, camiine doğusundan bitişik olup 7 oda ve bir dershaneden meydana geliyordu. Fatih Sultan Mehmed devrinde yapıldığı kesinlik kazanan medresede, 16. yüzyılın son çeyreğinde, medresedeki öğrenci sayısı 7 ile sınırlanmıştı. 1906'da 42 talebesi vardı. Medrese bugün mevcut değildir.

22. *Turşucu Medresesi*

Medrese, Bıyık Mahmud adıyla tanınan Mahmud Efendi tarafından kurulmuştur. Fatih devri ilim adamlarından Mahmud Efendi'ye "Karabıyık Mahmud" da denilmekteydi. Bıyık Mahmud'un 1492'den önce vefat etmiş olduğu bilinmektedir. Medresesi Sultan Mahallesi'nde, Yeşil Camii'nin yakınında idi. Medrese, 8 oda ve bir dershaneden meydana geliyordu. Medresenin şöhret bulduğu isim "Turşucu"dur. Buna ilâveten medreseye, "Bıyıkzâde", "Bıyık Mahmud", "Bıyıklı Mahmud" ve "Turşucu Mahmud" isimleri de verilmiştir.

23. *Çendik Medresesi*

Medreseyi, Fatih devrinde yaşadığı tahmin edilen Kazzaoğlu Süle Mehmed Paşa yaptırmıştır. Bursa'da yaşayan Mehmed Paşa, medresesini Alboyacılar Mahallesi'nde, Karaşeyh Camii civarında inşa etmişti. Medreseye, banisinin adından hareketle Kazzaoğlu (Veled-i Kazzaz), Kazzazhane, Gazzâziye; bulunduğu yere nispetle Alboyacılar isimleri verilmişse de, sicillerden anlaşıldığı kadarıyla, medrese için en çok kullanılan isim "Çendik" olmuştur. Bu ad, sicillerde "Çendik Bey" olarak da geçer. Medresenin 12 odası bulunuyordu. Medreseden günümüze hiçbir şey intikal etmemiştir.

24. *Fenârî Ahmed Paşa Medresesi*

Medrese, Molla Fenârî'nin torunu ve Yusuf Bâlî'nin oğlu Ahmed Paşa tarafından inşa edilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in ihdas ettiği başdefterdarlığa ilk defa tayin edilen Paşa, devletin mâlî teşkilâtının düzenlenmesinde de görev almıştı. 1496'da vefat eden Ahmed Paşa, Emirsultan Camii'nin batı kapısı yanındaki hazireye ya da Molla Fenârî Camii haziresine defnedildi. Fenârî Ahmed Paşa 1475'te Bursa'da cami, medrese ve zaviye yaptırmıştır. Medresenin, hâlen ayakta olan Ahmed Paşa Camii'nin bulunduğu Çatalfırın yakınlarında bina edildiğini tahmin edilmektedir.

25. *Başçı İbrahim Medresesi*

Başlangıçta zaviye olarak inşa edilen binayı, geçimini baş (kelle) satarak sürdüren ve Abdal Mehmed'in müridlerinden biri olan Abdullah oğlu İbrahim Bey yaptırmıştır. "Hoca" da denilen İbrahim Bey, 1480'de vefat ederek cami haziresine defnedilmiştir. Başçı İbrahim'in zaviyesi, Fatih Sultan Mehmed devrinin sonlarına doğru inşa edilmişti. Zaviye- diğer pek çok benzeri gibi- daha 50 yıl geçmeden medreseye dönüştürülmüştür. Başçı İbrahim, 1459 tarihli bir vakfiye düzenlemiştir. Zaviye olarak inşa edilen binanın yeri, Ulucami'den Maksem'e doğru çıkarken, sol taraftaki Ticaret Lisesi'nin üst kısmında ve Çinkolu Kahve Caddesi'nin az altında idi. Medreseden günümüzde hiçbir iz yoktur.

26 ve 27. Köşeler Medresesi

Medreseleri Bedreddin Mahmud adında biri yaptırmıştır. 1479'da medreselerin varlığına şahit olunmaktadır. II. Murad ve Fatih devirlerinde yaşadığı tahmin edilen Bedreddin Mahmud, Çelebi Mehmed'in kızı Hafsa Hatun ile evliydi. "Köse Bedreddin" adıyla şöhret bulan Mahmud Çelebi, Bursa'da iki medrese yaptırmıştı. Bunlardan ilki, kendi adına hanımı tarafından inşa edilen caminin bahçesine bitişik yerde idi. İkinci medrese ise Sultan Mahallesi'nde (Yeşil'de), Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nin (Sultâniye Medresesi'nin) güneyinde ve Yeşil Türbe'nin hemen batısında bulunuyordu. Her iki medreseden de günümüze bir şey intikal etmemiştir. Medreseler Köse Türbedârı Mahmud, Kösec, Kösec Bedreddin, Köse, Köse Bedreddin ve Köşeler adlarıyla da anılmıştır.

28. Süleyman Paşa Medresesi

Medreseyi, Yıldırım Bayezid devrinden Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar uzun süre devlete hizmeti geçmiş olan ve "Karışdıran" adıyla tanınan Süleyman Paşa yaptırmıştır. Bursa subaşılığı görevini de bir müddet yürüten Süleyman Paşa, fetihten sonra İstanbul subaşılığına getirilmiştir. İstanbul'un imarına emeği geçen Süleyman Paşa'nın, sonraları Fatih'in defterdarlığına getirildiği bilinmektedir. Süleyman Paşa, İstanbul'un ilk muhafızı ve valisi durumundaydı. Süleyman Paşa ayrıca, Fatih devrinde, önce Rumeli, sonra da Anadolu beylerbeyliğine getirilmiştir. 1490'da vefat eden Süleyman Paşa'nın türbesi, Muradiye türbeleri karşısında Muradiye Hamamı olarak kullanılan yerin güneyindedir. Mektebi ile birlikte medresesi, türbesinin yakınında yer almıştı. Daha sonraları yıkılan medresenin yerinde halen evler mevcuttur.

29. Lutfullah Çelebi Dârülhadisi

Medrese, hayatı hakkında bir bilgiye ulaşılamayan Lutfullah Çelebi adında biri tarafından yaptırılmıştır. Dârülhadis, Hisar'da Yerkapı Mahallesi'ndedir. Kâzım Baykal, Yerkapı Mescidi karşısında bulunduğu söylediği bu dârülhadisin kitabesinin 1470 tarihini taşıdığını ve yerine bir apartmanın inşa edildiğini haber verir.

30. Yerkapı Dârulkurrâsı

Hisar'da kente açılan kapılardan biri olan Yerkapı'da, Kavaklı Caddesi ile Üftade Sokağı'nın kesiştiği yerdeki dârulkurrâ, 1492 (898) yılında Hoca Yakub Efendi tarafından yaptırılmıştır. Avlu kapısı üzerindeki iki satırlık bir kitabede dârulkurrânın, Kur'an-ı Kerim öğretiminin yapılması amacıyla kurulduğu belirtilmektedir. Dârulkurrâ haziresinde Bursa ilim ve kültür hayatının bazı önemli isimlerinin kabirleri bulunmaktadır. Pek çok onarım gören darulkurra binası, son kez 1948 yılında onarılmış ve Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'na tahsis edilmiştir. Günümüzde dârulkurrâ binası Bursa İl Müftülüğü'nün kültürel faaliyetleri için kullanılmaktadır⁹.

Sonuç

Semerkant bölgesinin zengin bilimsel ve kültürel birikiminden yararlanmak için İslâm dünyasından çok sayıda bilim adamının kendilerini geliştirmek için bu havzaya gidenler arasında Bursalı Kadızâde-i Rumî'nin öğrencisi olan Ali Kuşçu da vardı. İstanbul'un fethiyle birlikte burayı bir kültür başkenti yapma projesini hayata geçirmek için son derece büyük gayretler gösteren Fatih, ilim adamlarını cezbedecek girişimlerde bulunmuş ve diğer İslâm bilim merkezlerinin yanı sıra Semerkant'tan Ali Kuşçu ve daha birçok bilgini ülkeye getirtmiştir. Semerkant'ta oldukça iyi bir ilmî tecrübe kazanan ve onu başka coğrafyalarda da geliştiren Ali Kuşçu'nun Osmanlı ilim ve maarifine ciddi katkıları olmuş ve özellikle döneminde astronomi alanında önemli adımlar atılmıştır. Bursa'ya geldiğine dair herhangi bir bilgiye ulaşılabilen Ali Kuşçu'nun İstanbul'da bulunduğu yıllarda Osmanlıların bu ilk başkenti, öğrenim görülen 30 medresesiyle oldukça canlı ve yoğun ilmî faaliyetlere sahne olmuştur.

Kaynakça

(Adıvar), Abdülhak Adnan. "Ali Kuşçu". *İslam Ansiklopedisi*. 1/321-323. İstanbul: MEB Yay., 1978.

Adıvar, Abdülhak Adnan. *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.

⁹ Adı geçen Bursa medreseleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. Mefail Hızlı, *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*, İstanbul: İz Yayınları, 1988.

Aydın, Cengiz. “Ali Kuşçu”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/408-410. İstanbul: TDV Yay., 1989.

Aydüz, Salim. “Osmanlı Astronomi Müesseseleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 2/4 (Eylül 2004), 411-454.

Baltacı, Cahid. *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İrfan Matbaası, 1976.

Barthold, W.W. *Uluğ Bey ve Zamanı*. çev. Akdes Nimet Kurat, İstanbul: Evkaf Matbaası, 1930.

Bilge, Mustafa L. *İlk Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., 1984.

Gökbilgin, M. Tayyib. “Bursa’da Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında”. *Necati Lugal Armağanı*. 261-273. Ankara: TTK Yay., 1968.

Göl, Yavuz Selim. “Osmanlı’da Astronomi İlminin Yayılmasında Semerkant Ekolünün Rolü”. *Uluslararası Orta Asya’dan Anadolu’ya İslâmî İlimler Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. ed. M. Şimşek, A. Kariev, Y. Koçyiğit, Karabük, 2021.

Hızlı, Mefail. “Osmanlılarda İlk Medreseler, İlk Müderrisler”, *Milli Kültür* 88 (Eylül 1991), 27-31.

Hızlı, Mefail. *Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri*. İstanbul: İz Yayınları, 1988.

Hızlı, Mefail. *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2012.

Kankal, Ahmet. “Ali Kuşçu”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 36/1-2 (1993), 103-118.

Mecdî, Mehmed. *Hadâiku’ş-Şakâik*. İstanbul: Dâru’t-Tıbâati’l-Âmire, 1269.

Ocak, Ahmet Yaşar. “İbn Kemal’in Yaşadığı XV ve XVI. Asırlar Türkiyesi’nde İlim ve Fikir Hayatı”. *Şeyhülislam İbn Kemal Sempozyumu, Tebliğler ve Tartışmalar* (Tokat 26-29 Haziran 1985). Ankara: TDV Yayınları, 1986, 31-32.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. 1. Ankara: TTK Yay., 4. Basım, 1982.

Ünver, A. Süheyl. *Türk Pozitif İlimleri Tarihinden Bir Bahis Ali Kuşçu Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Kenan Matbaası, 1948.